

ALIJA (1991.)

U dvadesetom veku mnogo je ljudi otišlo u Izrael. Neke je tamo odvela cionistička ideja, drugi su tamo otišli malo kasnije da bi se sklonili od nacističkog antisemitizma, bilo ih je koji su bežali jer nisu hteli u Hitlerove koncentracione logore, mnogi su bežali iz Staljinovog Sovjetskog Saveza i drugih zemalja pod komunističkom upravom, a bilo ih je i ... da ne nabrajan.

Matvej je u zemlju svojih predaka otišao jer nije mogao da ubija ljude koji mu ništa zlo nisu učinili, da ih ubija samo zato što će ga Miloševićeva policija ili neki drugi uniformisani ljudi uhapsiti i poslati na front da ubija ljude u Hrvatskoj, Muslimane u Bosni, ili da ubija ko zna gde i koga još...

KUDA

Matvej prosto, nije navikao da se krije. Bio je kod tetke nedelju dana i nije izdržao. Da ostane u kući, bilo je previše opasno. Upadali su u stanove i odvodili mladiće, odvodili ih pravo na front. Govorilo se da one koji su se krili šalju na najopasnija mesta. Lovili su ih po fakultetima, na ulicama, upadali u stanove i odvodili...

Moj prijatelj Neša je kod prozora devojačke sobe postavio dasku: ako dođu po njegovog sina, zadržaće ih koliko bude potrebno da se njegov sin, koristeći dasku, prebaci na krov susedne kuće pa na njen tavan... Dalji je put već proučio.

Matvej nije hteo da se krije, a mi nismo želeli da mu se dogodi ono što se tih dana, u ratu kakvog je već Milošević započeo, nažalost već mnogoj deci desilo: da se vrati sakat ili u sanduku.

Pošto kod tetke nije izdržao, predložili smo mu da ode kod devojke. On je to rado prihvatio – a i ona. Imala je lep stan u zasebnoj kući na Voždovcu, pa niko nije ni primetio da ona više nije sama. Poneo je nešto presvlake, knjige i pribor za crtanje. Proveo je kod nje mesec dana - on mlad, ona mlada, bilo im je lepo ali – nije ni tamo izdržao. Jedne večeri se vratio i objasnio: jednostavno ne može da se krije. Ne može neprestano da sedi u kući. Osećao se kao u zatvoru.

Pomišljali smo da ga pošaljemo na Kosmaj, u vikendicu kod ujka Mihajla. Pomišljali i odmah odustali. Mihajlo nam je blizak rođak, drag čovek ali nismo sigurni da bi ga prihvatio. Postao je patriota jedne nove i sasvim posebne vrste. Bio je oduševljen idejom da se stvara Velika Srbija i odjednom je omrzao Slovence, Hrvate i Muslimane. I ne samo njih. Bio je uveren da su svi protiv Srbije, da treba ratovati i tamaniti neprijatelje. A svi koji nisu Srbi, neprijatelji su. Neprijatelji su i svi koji su protiv našeg pravednog rata....

Tih dana je bilo mnogo takvih kao on.

Mogli smo da ga pošaljemo na Avalu kod kumova. Oni bi ga svakako primili i krili, ali kod njih je kuća uvek otvorena, dolaze im mnogi prijatelji i komšiluk bi odmah saznao...

U inostranstvu nemamo nikoga kod koga bi ga mogli skloniti.

Po Vukana su došli uveče. Sonja, Vukanova žena je otvorila vrata i čim, su pomenuli Vukanovo ime, postala je zver: "Nemojte mi ni pominjati njegovo ime. Ostavio me je sa detetom i otišao kod neke kurve. Ja moram da hranim dete, a on se ni ne javlja. Juri sojke"... Unosila im se u lice i vikala tako da oni nisu ni ušli u kuću. Jednostavno su pobjegli. Posle nam je Sonja priznala da je sve to, u paničnom strahu da će ga u kući naći i odvesti,

trenutno improvizovala. Odmah zatim, ona je sa Vukanom nekako napustila našu zamlju. Otišli su kod nekih prijatelja na Siciliju. Nije im tamo bilo lako ali – ni Vukan nije bio spreman da ubija.

Desetak dana je sedeo u kući. Molili smo ga da se ne odaziva na telefonske pozive jer su, koristeći tada izuzetno retke mobilne telefone, mnoge uspevali da uhvate na prevaru. Jednostavno, zazvoni telefon i umilni ženski glas pita da li je momak kod kuće. Čim se on javi, vojna policija ili milicija, sada znajući da je on kod kuće, zazvoni na vrata...

Jednog dana nam je rekao da, ako ode u rat, neće moći da puca. Prosto, neće moći da puca na nekoga samo zato jer je Hrvat. Vojsku je služio u Hrvatskoj, ima mnogo drugova Hrvata, ne može da puca u čoveka, bilo kog. Nismo se mnogo dogovarali, vremena nije bilo i moralo se nešto uraditi. U ovoj zemlji je ludilo eskaliralo, rat je očigledno bio na pomolu, a topovsko meso je ovom režimu bilo potrebno. Mladi ljudi su se krili, hvatali su ih, navlačili im uniforme i odvodili na front.

Izrael. Čuli smo da tamo, u kibucima, trebaju mlade ljude spremne da beru narandže. Posao jeste naporan ali – daju hranu i krov nad glavom. A ovo ludilo neće dugo trajati, nekoliko nedelja najviše. On će se onda vratiti i nastaviti studije.

Sledećeg dana smo Gorjana i ja otišli u Jevrejsku opštinu. Službenica nije bila baš predusretljiva i nije nam dala nikakve podatke koji bi nam, u Izraelu, mogli biti korisni. Saznali smo da tamo postoji Udruženje doseljenika iz Jugoslavije (Hitahdut Olej Jugoslavija) i dobili smo nekakav telefonski broj. I neki naši prijatelji su nam dali telefonske brojeve svojih rođaka ili prijatelja za koje su verovali da bi nam tamo mogli biti od koristi savetom ili delom.

Otišli smo banku i, iako u banci nismo imali toliko, dobili smo potvrdu da smo Matvej i ja, sa naših računa podigli po 1.000 maraka¹. Potvrdu nam je dala službenica čim je shvatila da se radi o mladiću koji bi da putuje u inostranstvo. Sve je razumela. Ima i ona sina...

JAT-ovi avioni lete za Izrael preko Grčke. Bila nam je potrebna i grčka tranzitna viza. Za to se moralo čekati u redu, a redovi su bili ogromni. Matvejeva drugarica Jelena nam je dala uputstvo: treba sledećeg dana u 8.45 da budemo pred grčkom ambasadam i da potražimo Georgosa Kanakikosa kome ćemo reći da nas je poslao Andreas, novinar iz Pres centra. Tako smo i uradili. Georgos nam je uzeo pasoše i pet ili šest minuta kasnije nam ih vratio vizirane. Izraelsku ulaznu vizu smo relativno lako dobili u belgijskoj ambasadi u kojoj su, u to vreme, obavljani konzularni poslovi države Izrael jer je izraelska ambasada kod nas, još u Titovo vreme, bila zatvorena.

U JAT-ovoj poslovnici je bila gužva. Karata za Izrael (direktnih letova) više nije bilo, sve je rasprodato, čak i za narednih nekoliko dana, a pitanje je i da li će avioni leteti. Rat je počeo, to je svima bilo jasno. Tu, u poslovnici, bio je uključen jedan mali televizor: upravo su u Skupštinu Srbije upale majke mobilisanih dečaka. Raspamećene zahtevaju da im se kaže gde se nalaze njihova deca.

Službenica nas je upitala ko putuje.

- Moj muž i sin, objasnila je Gorjana.
- Koliko je vaš sin star?
- Dvadeset i tri godine.

¹ Toliko je, uz tu potvrdu, svaki građanin ove zemlje smeo da iznese iz zemlje.

- Evo, uzmite ovu rezervaciju za let preko Atine. Otidite na aerodrom mnogo ranije i tražite kartu. Možda ćete uspeti. Želim vam sreću, imam i ja sina...

Uspelo je. Iako avion za Izrael poleće uveče, mi smo narednog dana, 3. jula 1991. godine, već rano popodne bili na Surčinskom aerodromu i - dobili smo karte za Izrael. Nismo nosili mnogo prtljaga – ovo neće dugo trajati, nekoliko nedelja najviše. Pošto, po redu letenja, avion poleće tek uveče, to popodne smo proveli u aerodromskom restoranu čekajući i strepeći da taj let može biti obustavljen ili da će vojnim obveznicima biti zabranjeno napuštanje zemlje. Takvih glasina je bilo.

Laknulo nam je kada smo, oko osam, pozvani da pređemo u bescarinsku zonu. Sa carinicima i policijom koja je pregledala pasoš nije bilo problema. Tek sam u bescarinskoj zoni shvatio da sam jedan od dvojice starijih putnika – svi ostali bili su Matvejevi vršnjaci. Bilo ih je toliko da sam se pitao kako ćemo svi stati u jedan avion. U vreme kada je bilo predviđeno poletanje aviona, zvučnik je najavio novu informaciju: let se odlaže za 60 minuta. Nervoja. Takvih odlaganja je bilo nekoliko – ona su izazivala zle slutnje svih putnika. Od ovog režima se svačemu možeš nadati: možda će se pojaviti vojna policija, pohvatati ovu decu i navući im uniforme... Razmišljao sam: ako se to desi, javiću se kao dobrovoljac, imam neka ratna iskustva i poći ću sa njim.

Policija se nije pojavila i nešto posle ponoći smo se ukrkali. Strepnje nisu prestale ni u avionu: poleteo je, čini mi se posle više od pola sata stajanja negde na pisti, u mraku. I čim smo poleteli, u avionu se nešto promenilo, prestala je ona neobična tišina, iščezlo je ono sumorno raspoloženje. Ne sećam se koliko smo leteli. Znam samo da sam na atinskom aerodromu morao da promenim nešto novaca i da sam taksistu pitao ima li u blizini aerodroma neki jeftin hotel. Odvezao nas je tamo. Soba je bila skromna ali pristojna. Odmah smo poskidali pantalone i sa butina odlepljivali flastere kojima su bile prilepljene kesice sa novcem koga smo, izlazeći iz zemlje, na beogradskom aerodromu sakrili od carinika. Legli smo ali se spavati se nije moglo jer je uz sam hotel prolazio nekakav autoput: kamioni su tutnjali cele noći, prozori su se tresli, a ja sam se plašio da ne zakasnimo na aerodrom.

Avion na liniji Atina – Tel Aviv pripadao je izraelskoj kompaniji El Al. Lepo smo se osećali, stjuardese su bile ljubazne, a hrana izuzetna. Brzo smo i stigli, a na aerodromu smo promenili nešto novca - trebalo mi je sitnine za telefonske razgovore. Matvej je iznenada postao preduzimljiv: na šalteru menjačnice je on započeo razgovor sa službenikom, kao da ja ne znam engleski. Nekoliko brojeva sam okretao uzalud – oni koje sam tražio nisu se odazivali, a na neke brojeve se odazivao neki, meni nepoznat svet. Naši poznanici su, očigledno promenili adresu ili telefonski broj. Najzad sam dobio Milku.

MILKA

Milka je naša daleka rođaka. Toliko daleka da ja zapravo ni ne znam tačno kakva. Odmah po završetku Drugog svetskog rata njena majka se sa dvoje dece pojavila kod nas. Njen muž se, pred kraj rata priključio jedinicama Draže Mihilovića i sa njim se povukao iz Srbije. Ona ga je neko vreme tražila po planinama oko Valjeva da bi, vrativši se u Beograd, utvrdila da su se u njen stan, (kao u stan „saradnika okupatora“) uselili partizani. Bilo je prirodno da je primimo, mesta u našem stanu nije bilo previše pa smo se nekako smestili:

*moja majka i Ljuba spavale su u jednom krevetu, Milka i ja u drugom, a Ljiljanu, koja je tada tek prohodala, moja baka je uzela kod sebe. Stanovale su kod nas skoro dve godine, a kad je Ljuba našla neki posao i iznajmila stan u našem susedstvu, deca su i dalje veći deo dana provodila kod nas. Ljuba je sa decom, izmaltretirana neprekidnim privođenjima u UDBU i saslušanjima (ima li veze sa mužem koji je u emigraciji) napustila Jugoslaviju i, 1949 godine napravila **aliju**². Milka je tada imala oko 14 godina, a Lea tri ili četiri. Ostali smo u vezi, ona se dopisivala sa mojom majkom, a ja u toj korespondenciji, iz čiste lenjosti, nisam učestvovao. Kasnije, kad se Milka udala, dolazila je u Beograd, viđali smo se, više puta je zvala Gorjanu i mene da je u Izraelu posetimo. Njen suprug, dosta stariji od nje, bio je imućan pa je ona, posle više mučnih godina u novoj sredini, sada lepo živela.*

Bila je iznenađena: odkud ja u Izraelu i zašto joj nisam javio da dolazimo pa da nas sačeka na aerodromu. Objasnio sam joj zbog čega smo tako iznenada došli i pitao može li mi dati adresu nekog hostela ili jeftinog hotela jer zaista nisam imao nameru da joj "nabijem ognjište". Reagovala je prilično burno. Normalno je da dođemo kod nje, njena kuća je velika i skoro prazna, ima pet spavaćih soba, pet kupatila, saunu, bazen za plivanje, a u njoj sada živi samo ona sa mlađim sinom, tri psa i dve mačke. Čerku je sa zetom i detetom pre dve nedelje oterala iz kuće. Moram je sačekati preko puta ulaza u aerodrom, tamo gde je *Rent a car* poslovnica, stići će za pola sata...

Sedeli smo, bilo je toplo ali ne prevruće. Bili smo opušteni i dobro raspoloženi. Milka će doći po nas, primiće nas, ima kod nje mesta napretek, upoznaćemo Izrael, a za tri ili četiri nedelje će ono ludilo u našoj zemlji i da se završi. Raspust je, možda je sve ovo dobra prilika da vidimo zemlju o kojoj nam je moja majka sa velikim oduševljenjem pričala. Sve ono što smo poslednjih nedelja u Beogradu preživljavali izgledalo nam je nekako nestvarno. Sunce, palme, putnici koji nekuda hitaju, nasmešen svet... Sve oko nas bilo je lepo, uredno i čisto. Nije ličilo na beogradske terminale. Kad smo već ovde, u redu, provešćemo jedno lepo i zanimljivo letovanje.

Milku sam još izdaleka prepoznao iako se promenila. Nekada vitka i lepa devojčica tamne puti i lepih očiju, postala je nekako čudna. Krupna matrona, crno obojene kovrdžave kose, grubih crta lica... Izljubili smo se. Odvela nas je do svog automobila. Mercedes, novi, objasnila je ponosito.

Ne, ne stanuje ona baš u samom Jerusalemu. Givat Zeev je osamnaest ili dvadeset kilometara dalje, nešto kao deo Jerusalema, videćemo već. I da ne mislimo o hostelima kad kod nje ima toliko prostora. Trebalo je da dođemo mnogo ranije, onda kad nas je zvala...

Na jednom mestu je drum skretao naglo ulevo. „Ono naselje tamo desno, arapsko je“ izgovorila je sa očiglednom mržnjom.

Setio sam se jednog ručka na kalemegdanskoj terasi. Bilo je to odavno, mislim osamnaest ili dvadeset godina pre ovog susreta. Milka je došla sa prvim mužem i starijim sinom pa smo ih vodili na ručak na kalemegdanskoj terasi. Za susednim stolom su sedeli neki mladići, mi na njih nismo obraćali pažnju, ali je ona čula kako govore. Njena reakcija nas je užasnula. Počela je da lupa viljuškom o sto i viče kako te Arape treba otrovati, treba tu stoku pobiti... Bilo nam je neprijatno i jedva smo je umirili.

² Na hebrejskom: uselenje; imigracija u Izrael.

Givat Zeev³ je lepo naselje podignuto na jednom brežuljku. Kad smo stigli, već je bilo podne. Sve kuće u naselju bile su bele, sunce je blještalo, a ulice su bile puste. Tišina. Njena kuća, okružena visokom ogradom i baštom, bila je zaista velika. U dvorištu su nas dočekala dva ogromna psa. Ispred kuće bazen – prazan i pun opalog lišća. Na betonskim stazama mnogo psećeg izmeta. Lep ulaz, predsoblje, zatim još jedna prostorija u kojoj je ležao jedan manji pas. Star je i bolestan, objasnila je. Ne izlazi pa sere tu, ispod stepeništa. Ogromna dnevna soba i kuhinja neuobičajeno velika. Milka nam je odmah pokazala još neke prostorije u prizemlju, pa i gostinsku sobu sa kupatilom, ali nam je odmah objasnila da su u njoj bili njeni unuci i da su u njoj još njihove igračke. Dobićemo sobu gore na spratu. Da, unuci, deca njene ćerke. Udala se za jednog tipa, Milka ga ne podnosi pa ih je isterala. Kupila im je ona deo jedne kuće, zapravo nekakvo potkrovlje, imaju oni to već odavno ali ga nisu dovršili i sredili. Sada će morati.

Na stepeništu se pojavio Šmulek, Milkin sin iz drugog braka. Ona mi je još usput objasnila da on ima 160 kilograma. Mislio sam da se šali, ali zaista je imao. Za svoju debljinu, bio je prilično pokretljiv. Srdačno nas je pozdravio i odmah poveo Matveja da mu pokaže svoju sobu. Bavi se muzikom, svira klarinet. Ide na Muzičku akademiju ali i radi. Svira. Ovih dana će imati koncert. Srpski ne razume ali dobro govori engleski pa nam sporazumevanje nije bilo problem. Ovde, pored hebrejskog, svi govore i engleski. Mnogo starijih Jevreja govori i nemački ili jidiš koji jako liči na nemački, a jedino Rusi koji su se nedavno uselili u Izrael znaju samo ruski.

Objasnio sam joj naše namere. Da smestimo Matveja u neki kibuc pa da se vratim u Beograd. Meni tamo ne pretili nikakva opasnost. Isuviše sam mator da bi me mobilisali. Uostalom, ako zagusti, Gorjana i ja ćemo se snaći. Milka je insistirala da ostanem bar mesec dana. Da upoznam zemlju – kad to već nisam ranije učinio.

Odvela nas je u našu sobu. Nije bila velika ali – za nas dvojicu, dovoljna. Imali smo i svoje kupatilo. Donela je posteljenu. Javila se telefonom sestri Ljiljani. Ona je, po ovdašnjem običaju promenila ime i sada se zove Lea. Udala se, ima dvoje dece, sina i ćerku. Živi u Rehovotu, to je blizu Tel Aviva i sutra će verovatno doći da me vidi.

Novac koji smo poneli dao sam Milki da ga čuva. Ona ga je nekud odnela. Na sigurnom je mestu, rekla je...

Ja sam Leu, posle njihovog odlaska u Izrael, video samo jednom, mislim da je to bilo 1985. godine. Javila nam se jednog dana i rekla da je na proputovanju svratila i u Beograd i da je odsela kod Vidoja, našeg zajedničkog (i vrlo dalekog) rođaka. Došla bi da se vidimo jer sutra putuje dalje. Pošto njenu iznenadnu posetu nismo očekivali, Gorjana je na brzinu spremila neke sendviče i kolače, a oni nisu dugo ni ostali. Gorjana je razgovarala sa Leom i Vidojem, a ja sam uglavnom zabavljao Leinog muža koji je, pored hebrejskog, natučao malo engleskog.

Milkin drugi muž je sada živeo u Jerusalemu. Ne, nisu se razveli, on je prosto odlučio da ode u Dom. U starački dom. Zdrav je ali eto, tako je odlučio. Nije bila oduševljena mojom željom da ga tamo posetim. Šmulek ga obilazi, ide kod njega često. Bila je malo iznenađena mojom željom da se što pre javim Gorjani. Telefonski razgovori su ovde skupi, razumeo sam njen strah. Javiću se sa pošte. Nije mogla da shvati ni moju nameru da joj odmah pišem – ima za to vremena. A i onu moju ideju o radu u kibucu – o tome treba

³ Na hebrejskom: Brdo kurjaka.

razmisliti, uostalom i za to ima vremena. Porazgovaraće ona sa nekim ljudima, a pitaće i svoga advokata šta sve treba da uradimo da bi Matvej dobio pravo boravka.

Lea je došla sutradan. Ona privlačna mlada žena koju sam pre šest godina video u Beogradu, ogrubela je i postala vrlo neprijatna. Neprijatan je bio način na koji smo se pozdravili, ne umem tačno reći zbog čega. Odmah je započela nekakav razgovor sa Milkom, očigledno žesteći se. Govorili su hebrejski, ja od svega toga ništa nisam razumeo ali mi je bilo jasno da razgovaraju o Matveju i meni. Činilo mi se da je ljuta što nas je Milka primila, ljuta što smo tu... Više puta je ponavljala reč *merkaz klita*⁴, a Milka je pokušavala da je umiri, učinilo mi se čak i da se pravdala izgovarajući reč *mišpaha* ili *mešpohe*⁵. Prepirka je trajala više od jednog sata i onda je Lea otišla. Jedva me je pozdravila. Milka mi je objašnjavala da Lea ima finansijskih problema i da su o tome razgovarali. Imala je fabriku lake konfekcije ali je zbog nepredviđeno velikih kamata (podvalili su joj prilikom pravljenju ugovora o zajmu novca) bankrotirala.

Milka je telefonom razgovarala sa nekom advokatom i saznala je da, pre svega, treba da se prijavimo. Matvej ne može ostati ovde ako se ne prijavi i dobije dozvolu boravka. Posle ćemo videti za ostalo. Pitala me je da li je Matvej obrezan. Da bi stekao sva prava u ovoj zemlji, mora biti obrezan. Pošto mu majka nije Jevrejka, moraće da dobije i nekakvu saglasnost *rabanuta* (rabinata). Ima tu još nekih formalnosti koje treba da obavimo, a pošto nikakve dokumente sem naših pasoša nismo poneli, biće velikih problema...

Sledećih nekoliko dana proveli smo u kući. Milka se nije dobro osećala pa nije mogla da nas vozi u Jerusalem. Pošto je pošta daleko, dozvolila je da telefoniram Gorjani, uz napomenu: "Ali samo kratko – šta tu ima mnogo da se priča". Dala mi je i nekoliko listova hartije čudeći se što hoću odmah da pišem. Čak mi se, zbog toga i podsmevala. Pisao sam Gorjani iako, sem činjenice da smo sretno stigli i da smo kod Milke, još nisam mogao da je obavestim šta nameravamo da činimo jer to ni sam nisam znao. Milka nas je ubeđivala da ne treba da žurimo, sada smo tu, na sigurnom, upoznaćemo zemlju, narednih dana će imati neke nove informacije i znaću šta sve treba da uradimo. Matveja će verovatno obrezati i onda će on dobiti dozvolu boravka – a i ja ne treba da žurim sa povratkom.

Čudno smo se osećali. Čudno, možda bi bilo bolje da sam upotrebio reč napeto. Dobar deo prepodneva smo Matvej i ja provodili u našoj sobi jer su Milka i Šmulek kasno ustajali, a mi nismo smeli da se movamo po kući da ih ne bi probudili. Bili smo i pomalo gladni jer je njen frižider uvek bio poluprazan, njoj je ručak bio prvi obrok, a proždrljivom Šmuleku je branila da jede ranije... U ogromnoj biblioteci njenog muža našao sam nekoliko zanimljivih knjiga na engleskom, ali samo čitanje bilo je za mene više pokušaj da nekako skratim vreme nego...

Pošto njih dvoje ustanu, mogli smo izlaziti iz sobe. Šmulek bi svirao i nije bilo uputno uznemiravati ga jer je spremao koncert, a spremao se i za neki ispit na Muzičkoj akademiji. Milka je, za to vreme, vodila beskonačne telefonske razgovore na hebrejskom ili se bavila svojim psima.

Matvej je pisao jedno veoma dugačko pismo svojoj devojci. Primetio sam da ispisane listove brižljivo krije od mene – mada ja nikada nisam čitao njegova pisma.

⁴ Na hebrejskom: Centralna nastanba (za tek useljene Jevreje).

⁵ Sećam se, moja baka mi je objasnila da na jidišu reč *mešpohe* znači: rodbina, familija.

Na Milku sam, dok je bila u Beogradu, gledao nekako, kao da mi je mlađa sestra. Poveravala mi se pričajući mi o svojim problemima u školi, o tuzi što je bez oca koji je, pred sam završetak rata, otišao kod Draže Mihailovića kome je odneo milion dinara, pa se zajedno sa četnicima povukao u Italiju, tamo našao neku žensku, napravio dvoje ili troje dece pa otišao u Ameriku gde se opet oženio i napravio nekoliko dece. Stekao je, čula je odnekud, tamo priličnu imovinu, imao je neke benzinske pumpe, a njoj je pisao kako misli na nju i Leu, misli na svu svoju decu i voleo bi da ih sve skupi pa da žive zajedno u Americi...

Posle dužeg telefonskog razgovora sa nekim ko poznaje propise, Milka nas je odvezla u Jerusalem. Objasnila mi je da idemo u vrhovni rabinat i da od odluke rabina zavisi hoće li Matvej dobiti odobrenje da ostane u Izraelu. Milka je sa Matvejom ušla u jednu zgradu, a Šmulek i ja smo ostali u kolima. Ostala je dugo, čini mi se skoro ceo sat. Vratila se ljuta – rabini zahtevaju da se Matvej prvo obreže. Treba naći nekoga ko će to da uradi. Odvela nas je na ručak u jednu piceriju pa smo se vratili kući.

Matveju se ideja o obrezivanju nije dopala. Da mu seku onu stvar samo zato da bi mogao provesti nekoliko nedelja van zemlje, izgledalo mu je besmisleno. Nije bio religiozan, a moje objašnjenje da je to iz higijenskih razloga dobro – nije prihvatao sa velikim oduševljenjem. Meni se činilo čudno to što se dozvolava boravka dobija na osnovu stanja nečijeg penisa ali sam bio spreman da prihvatim Milkino objašnjenje da se nalazim u zemlji koja se razlikuje od Jugoslavije, i da je to u Izraelu tako. Ipak, nekoliko dana kasnije odvela nas je opet u Jerusalem, ovog puta u ministarstvo unutrašnjih poslova gde je trebalo da dobijemo dozvolu boravka. Tamo smo dobili nekoliko formulara napisanih na hebrejskom, enleskom i arapskom. Nije nam dozvolila da ih sami popunjavamo na engleskom objasnivši da „zbog svega što se dešavalo, ovde ne vole Engleze i da se može desiti da nas odbiju ako pišemo engleski ili arapski“. Ona je naše formulare popunila na hebrejskom i odnela na šalter gde se ti formulari predaju, ali se pokazalo da je potrebno priložiti nekoliko dokumenata koje nas dvojica nismo imali: potvrdu da smo članovi jevrejske zajednice u Beogradu, izvod iz knjige rođenih i – ne sećam se više šta još.

Sa glavne pošte koja se nalazi u neposrednoj blizini ministarstva telefonirao sam Gorjani. Pošto je nisam dobio, javio sam se jednoj našoj prijateljici i zamolio je da prenese Gorjani koje dokumente treba hitno da nam pošalje. Sa te pošte sam pokušao da dobijem i neke ljude čije sam telefonske brojeve brojeve neposredno pred polazak iz Beograda dobio od zajedničkih poznanika. Nisam to radio iz Milkinog stana jer je ona smatrala da nema potrebe da se javljam gotovo nepoznatim ljudima, a bila je izričito protiv toga da se javljam Hitahdutu⁶. Ipak, telefonirao sam Isi Doronu, predsedniku tog udruženja. On je bio vrlo ljubazan i, saznajući da stanijem kod Milke, poželeo da se sretne sa njom jer se godinama nisu videli. Milka je to, iz meni nejasnih razloga, sa nekom vrstom indignacije, odbila.

Tražene dokumente smo iz Beograda dobili posle nekoliko dana, ali je bilo potrebno da ih ovlašćeno lice prevede na hebrejski jezik. Milka je znala jednog prevodioca ali ga nikako nije mogla dobiti telefonom. Sedeći na Givat Zeevu mi nismo znali kako da rešimo taj problem.

Kod Milke je gotovo svakog dana dolazila jedna vrlo simpatična i lepa Holanđanka, lekar, pedijatar. Bio sam iznenađen kada sam saznao da još nije uspela da dobije posao u svojoj struci. Ispostavilo se da po izraelskim propisima za nostrifikaciju diplome mora da polaže gomilu ispita, gotovo sve ono što je za vreme studija slušala, a da profesori kod

⁶ Hebr. Hitahdut Olej Jugoslavija: Udruženje doseljenika iz Jugoslavije

kojih treba da ih polaže, nisu blagonakloni prema novim useljenicima pa stalno nalaze izgovore i odlažu te ispite tako da ona za sada radi kao medicinska sestra. Došla je u Izrael iako nije Jevrejka, ovde se udala za Rusa koji se nedavno uselio u Izrael ali je kao seksolog brzo postao veoma ugledan lekar, kupio je veliku kuću i vrlo skupa kola, šef je odeljenja u jednoj uglednoj bolnici, svaki čas nastupa na televiziji, a radi i privatno ali – ilegalno. Imućnoj i impotentnoj gospodi daje injekcije od kojih im ona stvar, za jednu seansu, profunkcioniše. Ima problema i sa mužem: pokazalo se da je težak alkoholičar ali sada sa njim ima dete pa mora da trpi. Dolazila je kod Milke kao što se ide kod psihijatra i Milka se u vreme tih poseta ponašala nekako nadmeno, savetujući je. Pošto su razgovarale na hebrejskom, nisam znao o čemu razgovaraju, ali bih, po nekoj ubačenoj reči na engleskom, razumeo da se radi i o odnosu Holandanke i njenog muža.

Dolazio je i jedan Milkin poznanik. Odmah mi je stavila na znanje da ona sa njim održava hm, seksualne odnose. Na to se u Izraelu ne gleda tako strogo kao u Jugoslaviji. On, dobro zarađuje vozeći turiste u pustinju, ima specijalna terenska kola sa radio stanicom. Ima ženu, ona je istoričar umetnosti, kuća im je izuzetno lepa, odvešće me kod njih...

Došla je i Edna, Milkina ćerka. Vrlo mršava, lepa, inteligentna i komunikativna osoba. Milka mi je govorila kako je mlada dama imala ozbiljne psihičke probleme, pominjala je neku bolnicu, anoreksiju i slikanje kao terapiju koja je Edni veoma pomogla. Sa ponosom mi je pokazivala dve slike koje je Edna, u vreme kada se „loše osećala“ naslikala. Bile su okačene na zid kod samog ulaza u kuću – što je meni izgledalo neobično - kao da je Milka, možda podsvesno, želela da se ratosilja tih slika. Iako je bilo očigledno da nisu delo edukovanog slikara, slike su bile zanimljive ali pomalo zastrašujuće: Ednin autoportre, naslikan veoma tamnim bojama, izazivao je u meni neku vrstu sažaljenja jer je iz njega, na jedan ekspresionistički način, izbijalo ono što je, dok je slikala, zapravo pokušavala da izleči. Drugu sliku, po Edni „apstrakciju“, rado bih nazvao *Kosmički kaos*. Slikan umbrom, pečenom sijenom, crnom i ultramarinom sa odblescima neke crvene boje, neobično uzvitlane kompozicije, bila je, kako je ona sama objašnjavala, odraz njenog unutrašnjeg stanja u vreme kada se lečila. U to vreme još nisam razmišljao zašto Šmulek, sa svojih priznatih 160 kilograma, oseća neprekidnu potrebu da jede, a Edna u bolnici leči anoreksiju slikanjem.

Matvej i ja nismo mnogo razgovarali. Izgleda da smo, u to vreme, obojica bili obuzeti svojim mislima: on, u velikoj meri devojkom koju je ostavio u Beogradu, a ja... Mislio sam da će proces dobijanja dozvole boravka u Izraelu biti brži i jednostavniji, brinuo sam za Gorjanu, pitao sam se koliko će ludilo u Jugoslaviji trajati, koliko će Matvej morati da ostane u Izraelu i da li će za to vreme morati da ostane kod Milke ili ćemo naći neku mogućnost da ode u neki kibuc, da tamo nešto radi, da upozna zemlju. Najzad, čuo sam da postoji mogućnost da se zbog nemira, zatvore granice Jugoslavije pa sam se pitao na koji način bih, u tom slučaju, mogao da se vratim u Beograd. Razmišljao sam o mogućnosti ilegalnog prelaska granice tamo negde oko Ohridskog jezera, na terenu koga dosta dobro poznajem. Morao bih da nabavim čuturicu, dobar nož i kompas...

Činilo mi se da, sedeći na Givat Zeevu, ne preduzimamo dovoljno i da je možda potrebno učiniti još nešto da bi se Matvejev boravak u Izraelu legalizovao. O tome sam razgovarao sa Milkom i ona je, posle nekih telefonskih razgovora, i po nečijem savetu, odlučila da potraži pomoć nekih rabina. Trebalo je otići nekuda, u neko mesto podaleko od

Givat Zeeva, pominjala je neka neobična imena i meni zaista nije bilo jasno da li se radi o ličnim imenima ili nazivima gradova. Milka nije imala strpljenja da mi bilo šta objašnjava ali je i dalje insistirala na tome da ne moramo žuriti, jer je ovo, kad smo već u Izraelu i kad već nismo ranije na njen poziv došli, prilika da upoznamo ovu zemlju. Uostalom, mnogo prilike da sa Milkom razgovaramo ili upoznamo zemlju, nije bilo. Kao što rekoah, ona je ustajala oko podne i nas dvojica do tog vremena nismo smeli izlaziti iz “naše” sobe – da je ne bi probudili. Ubrzo zatim sela bi za telefon i vodila beskrajne razgovore, sa Leom, Ednom, onom Holanđankom i još nekim svetom. Onda bi ona nekuda odlazila, najčešće nam i nije objašnjavala kuda će, i mi smo ostajali u toj njenoj kući, ja sam čitao, Matvej bi pisao pisma... Čekali smo.

Jednog dana nas je strpala u auto i povezla na kraći put. Išli smo u Ašdod, Aškelon i još neka mesta, udaljena stotinak kilometara od Givat Zeeva, sa nama je išao i Šmulek, ona bi izlazila iz kola i odlazila na razgovor kod nekih rabina da bi se posle izvesnog vremena vraćala obeshrabrena. Ni jedan nije hteo... Nije nam bilo sasvim jasno ni šta su zapravo ti rabini trebali da urade: da ga obrežu, da mu pomognu da dobije tu prokletu dozvolu za boravak ili i jedno i drugo... Mogućnosti da sami odemo do Jerusalema i tamo nešto pokušamo nije bilo jer nam je Milka rekla da autobuskih veza sa gradom nema. Bili smo na neki način zatočeni i zavisili od njene dobre volje. Istina, jednom ili dva puta nas je i tamo vozila, čak nas je i na ručak vodila, išao je i Šmulek sa nama, a tamo bi nas sačekivala Edna sa decom. Milka se sa nama nije svađala ali je umela da stvori vrlo neprijatnu atmosferu, ponekad na ivici potpuno iracionalne svađe bez ikakvih stvarnih razloga i trebalo nam je mnogo strpljenja i živaca da to izbegnemo. Izbegavati smo morali jer – ona je bila nervozna, bili smo njeni gosti, od nje smo zavisili jer smo kod nje imali krov nad glavom...

Pokušavao sam da budem koristan, čistio sam dvorište u kome su njena tri ogromna psa ostavljala neverovatne količine izmeta, plevio i obrezivao živu ogradu i svaki put bi mi Milka žestoko zamerala za loše urađen posao. Jednom me je poslala da sa Šmulekom iz obližnje prodavnice donesemo džak hrane za pse. Tada sam saznao da u neposrednoj blizini ipak postoje pošta i autobuska stanica - što je ona od mene do tada krila. Na naše predloge da sami idemo u grad odgovarala je nervozno obećavajući da će nas ona odvesti, ali je to stalno odlagala. Ipak, otišli smo bez nje jednom ili dva puta ali u Jerusalemu nismo mnogo uradili. Prilikom tih odlazaka u Jerusalem upoznali smo i jedno drugo lice Izraela. Idući ulicama ovog prastarog grada videli smo mnogo tek pristiglih Rusa. Bilo ih je, naročito u ulici Ben Jehuda. Zapamtio sam jednu porodicu muzičara: otac je svirao violončelo, a ćerka i sin violinu. Divno su muzicirali, a ispred njih je bila prazna kutija u koju su prolaznici ubacivali sitan novac. Malo dalje od njih stajao je jedan mlađi čovek i pevao. Na nogama je imao neke stare, ali dobro izgancane cokule, stajao je u stavu “mirno”, a ispred njega je ležala kapa. Mnogo novca u njoj nije bilo. Takav bas-bariton nikada, ni pre ni posle toga nisam čuo. Jedan stariji bračni par je pokušavao da privuče pažnju prolaznika dvema lutkama obešenim o tanke konce, gomila mališana se oko njih okupila, a kutija u kojoj su skupljali priloge bila je skoro sasvim prazna. Jedan mladić je svirao violončelo. Dosta loše. Pored njega je bio oveći list hartije na kome je na ruskom i engleskom jeziku pisalo: *Skupljam novac jer mi treba bolji instrument.*

Perspektiva da mi se dete nađe u takvom položaju, u položaju da na neki način prosi na ulici – jer pitao sam se koliko će Matveju trebati vremena dok dobije potrebne dokumente i ode u neki kibuc – učinila me je prilično zabrinutim. Nameravao sam da

nađem Abrama Borisovića Solomonjika, prijatelja koga sam upoznao u nekadašnjem Lenjingradu 1973. godine, čoveka za koga sam siguran da bi nam, u granicama svojih mogućnosti, pomogao da se snađemo. Dopisivali smo se neko vreme i imali njegovu adresu ali sada se pokazalo da se on nekuda preselio. Niz zgrada gde je on stanovao porušen je jer tamo počinju sa gradnjom nekog novog naselja. Mnogo verovatnoće da ću ga pronaći nije bilo ali eto, desilo se čudo... Bilo je to na raskrsnici ulice Jafo i Ben Jehuda, dok sam čekao zeleno svetlo semafora i upravo u trenutku kada sam razmišljao kako bih mogao da ga nađem, ugledao sam njegovo lice sa druge strane ulice. Naš susret je bio vrlo srdačan, dao mi je svoju adresu i telefonski broj i dogovorili smo se da ću ga, prilikom sledećeg dolaska u Jerusalem, posetiti.

Milka je zbog naših odlazaka bila ljuta i ponašala se, moram reći, veoma čudno. Toliko čudno da sam, posle izvesnog vremena počeo da sumnjam i u njen zdrav razum. Kažem, da sumnjam jer nekih očiglednih razloga za moju pretpostavku nije bilo. Mnoge svoje, za mene iracionalne, postupke objašnjavala je činjenicom da se nalazimo u drugoj zemlji, u zemlji gde važe drugačija pravila, drugačiji običaji i navike i da tome moramo da se prilagodimo. Ipak, mnogo toga nisam nikako mogao da uklopim u njenu teoriju jer njene nastupe gnjeva ili povremene potrebe da nas ponižava zaista nisam mogao da razumem. Pet ili šest dana po našem dolasku u Izrael saopštila mi je da ću morati ići u Rehovot jer je Lei, koja tamo živi, potrebno da pomognem da napravi neku igru koju je ona izmislila. Ostaću tamo dva, najviše tri dana. Lea je došla po mene i odvezla me svojoj kući. Ispostavilo se da je Rehovot grad na samoj obali Sredozemnog mora, samo južnije od Tel Aviva, a oko 60 ili 70 kilometra udaljen od Givat Zeeva. Upoznao sam Leinu decu: ćerku staru oko 9 i sina koji je imao oko 11 ili 12 godina. Oba deteta su bila retardirana. Lea je izmislila neku igru nalik na "Čoveče ne ljuti se" i želela je da, po njenoj zamisli, napravim crtež koji će štampari snimiti i oštampati da bi ona to mogla da prodaje sa figurama, kockicama i kutijom, nadajući se velikoj zaradi od toga. Sve sam to sam nacrtao već sledećeg dana, a onda smo se počeli voziti. Polazili smo njenim kolima svakog dana odmah posle doručka i vozili se obalom Sredozemnog mora. Ispod Tel Aviva nanizano je više mesta, njihova imena nisam zapamtio, vozili smo se i obilazili štamparije (koje su držali Arapi), pokazivali im crtež i dogovarali se o načinu štampe, tiražu i ceni. Ustvari, dogovarala sa Lea, a ja sam bio neka vrsta prisutnog lica. Oko podneva bismo negde svračali i jeli pa nastavljali. Obilazili smo i mnoge prodavnice i robne kuće. Lea im je, dok je još imala svoju fabriku, ostavljala u komisijon svoje proizvode (uglavnom kupaće kostime i sportsku odeću). Sada je proveravala koliko je toga prodato. To joj je bio jedini izvor prihoda. U radnjama gde je njena roba već bila rasprodata, ostavljala je nove količine. Pokazalo se da je, pre nego što su, prilikom bankrota zaplenili robu koja se nalazila u fabrici i magacinu, ona jedan deo iznela i sklonila da bi to sada krčmila po veoma niskim cenama. Sklonila je i neke mašine, a i auto nije parkirala pred kućom da joj ga ne bi oduzeli.

Pošto je moja uloga završena, pitao sam Leu kad će me vratiti na Givat Zeev. Lea mi je odgovorila da ću morati da ostanem malo duže jer moje prisustvo sprečava Milku da se nalazi sa svojim ljubavnikom. Ništa mi nije bilo jasno ali, desilo sa da sam, zbog toga, umesto dva ili tri dana, ostao duže i tek posle nedelju dana, kada sam počeo uporno da zahtevam da me vrate (jer novaca za put pri sebi nisam imao pa sam to nisam mogao), Lela i Milka su se dogovorile da me ona doveze.

Matvej je, u međuvremenu, bio zadužen da radi na pripremi za Šmulekovu seobu u novi stan. Milka mu je kupila lep stan na periferiji Jerusalema. Taj stan je trebalo omalati, izmeniti podove i opremiti nameštajem. Matvej je tu radio kao fizički radnik. Posla je bilo mnogo. Noćivao je tamo spavajući na podu, zapravo na tepihu u sobi...

Nije prošlo mnogo vremena otkako sam se vratio na Givat Zeev, bilo je to jednog popodneva (dobro se sećam, bilo je to sedamnaestog dana našeg boravka kod nje) kada je Milka počela sa optužujućim monolozima koje je teško bilo razumeti, optužbama od kojih je, zbog njihove iracionalnosti, bilo nemoguće braniti se, pa sam se pitao da li su plod njene mašte, ludila ili rezultat pokušaja da nas se oslobodi... Optuživala je Matveja i mene da kvarimo njene odnose sa Šmulekom i Ednom, da sve što činimo činimo na njenu štetu navodeći niz naših, nama nerazumljivih, prestupa. Matvej je u jednom trenutku pokušao da njen monolog pretvori u dijalog u kome ćemo moći objasniti da nismo krivi. Naravno, to nije pomoglo. Ona je reagovala gotovo histerično, ja sam je umirivao, trajalo je to dobrih pet ili šest časova tako da ni ja na kraju nisam izdržao. Zamolio sam je da, poštujući naše nekadašnje prijateljstvo i uspomene, prekinemo razgovor te vrste i da mi dozvoli da se spakujemo i da odemo.

Brzo smo u dve torbe strpali ono malo naših stvari i žureći otišli na autobusku stanicu. Milki je trebalo dosta vremena dok je našla novac koji sam joj, pri dolasku, poverio, a koja je ona, negde sakrila. Žurili smo jer smo znali da posledni autobus za Jerusalem proći u 24.00, a naši satovi su pokazivali da je ponoć prošla pre nekoliko minuta. Ulice su bile puste. Stajali smo na ulici, pored stuba koji je označavao da autobus za Jerusalem tu staje i čekali u nadi da naš autobus malo kasni i da će ipak doći. Iz kuće iza naših leđa je izišao jedan čovek, prošao kroz malo dvorište, prišao ulaznim vratima sa očiglednom namerom da ih zaključa. Primetivši nas stavio je ruku na kuk i rekao nam nešto na hebrejskom. Pošto ga nisam razumeo rekao sam mu na engleskom da ne znam hebrejski ali da se možemo sporezovati na engleskom, ruskom ili nemačkom. Pitao me je (na engleskom) šta radim tu i odakle sam. Odgovorio sam mu da sam iz Jugoslavije i da sam Jevrejin i da čekam autobus. Njegova napetost je prošla⁷, rekao mi je da je poslednji autobus nedavno otišao, a sledeće pitanje je bilo zašto smo tako kasno došli. Objasnio sam mu da nas je malopre naša rođaka izbacila iz stana. Hitro je otključao kapiju, prišao mi i zagrlio me i zvao nekoga iz kuće vičući nešto što nisam razumeo... Srdačno nas je pozvao da uđemo, a ja sam se pitao jesu li svi Izraelci ljudi...

Čim smo ušli, ponudio nas je da sednemo, konstatovao da smo bleđi i naterao nas da pijemo nekakav sok. Objasnio nam je da je i on, kada je pre nekih dvadeset godina napravio aliju, doživeo nešto slično. Primili su ga neki rođaci, a posle, sasvim neočekivano, izbacili iz kuće. Njegova supruga je iznela i neku hranu, ali nam nije bilo do jela – želeli smo da se što pre nekako dokopamo Jerusalema. Sada mi se čini da smo, ustvari, želeli da budemo što dalje od Givat Zeeva. Njegova žena je neko vreme telefonirala i razgovarala sa nekim ljudima sve dok nije našla jednog taksistu spremnog da nas odveze do grada. Ubeđivala ga je i objašnjavala mu radi čega baš u ovo vreme treba da nas vozi, cenjkala se sa njim, nazvala ga je razbojnikom i najzad svela njegovu prvobitnu cenu na polovinu. On se ubrzo pojavio i mi smo se, srećni, ukrcali u njegov automobil. Sve se to razvijalo tako brzo da sam čak propustio da pitam našeg domaćina kako se zove, ili bar da zatražim njegovu adresu.

⁷ Posle mi je objasnio da mi je poverovao jer se Arapin nikada ne bi odrekao svoje vere.

JERUSALEM

Bilo je zaista kasno kada nas je, u centru grada, iskrcao. U blizini je bila jedna telefonska govornica i ja sam se, posle izvesnog kolebanja, javio Abramom Borisoviću. On, srećom, još nije legao. Objasnio sam mu šta nam se dogodilo i pitao za adresu nekog hostela ili jeftinijeg hotela. Insistirao je da dođemo kod njega jer je govornica iz koje sam se javio bila udaljena samo stotinak metara od njegove kuće. Odbijao sam to sve dok mi nije objasnio da ima još jedan (i to prazan) stan nedaleko od njegovog i da se tu, bez ikakvih problema, možemo smestiti.

Njihov, tipično ruski, topao prijem ne mogu opisati. Odjednom smo postali svesni da smo sedamnaest dana živeli u nekoj nestvarnoj atmosferi koju je sada, sa izvesne vremenske distance gotovo nemoguće opisati⁸. Morali smo jesti i ostati sve dok oni nisu pripremili posteljinu koju ćemo koristiti. Stan u koji su nas odveli bio je u samom centru grada i nalazio se zaista nepunih tri stotine metara od njihovog. Bilo je u njemu i nešto nameštaja. Imali smo čak i telefon. Ostavili su nas tek pošto su se uverili da nam za tu noć ništa drugo neće biti potrebno i naglasili da sutra u jutro moramo doći kod njih na doručak. Bilo nam je lepo, osetili smo se slobodnim i pritiska koji smo kod Milke intenzivno osećali, više nije bilo.

Bilo nam je nezgodno da se, sledećeg dana u jutro pojavimo pred vratima Solomonjikovih da bi kod njih doručkovali. Kupili smo nešto u gradu i jeli. Malo kasnije nam se javila Faina Mosejevna, supruga Abrama Borisovića. Bilo joj je jasno zbog čega nismo došli na doručak i pripretila je da će nam, ako ne budemo dolazili, ona donositi hranu... Naravno da smo zbog toga redovno i na vreme dolazili na doručak i ručak. Bilo nas je sramota pa smo rekli da nismo navikli da večeravamo. Poverovali su, a mi smo odlazili u jedan kiosk i jeli falafel. Bio je to dobar i jeftin obrok.

Osetili smo ogromno olakšanje. Tek tada smo u punoj meri shvatili da su nam tih sedamnaest dana kod Milke bili neka vrsta fizičke i mentalne blokade, da Izrael izgleda sasvim drugačije, da nije ni toliko nerazumljiv kao što nam je pod njenim uticajem izgledao i da će se sve mnogo bolje i lakše odvijati.

Javili smo se Isi Doronu i od njega smo dobili adresu gospodina Fridmana koji je bio ovlašćeni sudski tumač za srpski jezik. Bio je to postariji gospodin koji nas je veoma ljubazno primio u lepom stanu na periferiji grada i obećao da će nam prevedeni i overeni dokumenti biti spremni kroz dva dana. Tek kada smo u ugovoreno vreme došli po te dokumente, video sam da je oko tog prevođenja i overe imao dosta posla. Zapitao sam ga šta sam dužan, strepeći pomalo, jer novaca nismo imali previše. Njegov odgovor je bio iznenađujuć i zaista dirljiv: "Jedino što za zemljaka mogu da učinim je da mu ovo ne naplatim. I kad god vam mogu nečim pomoći, molim vas, javite mi se"...

U ministarstvu smo bili neprijatno iznenađeni. Službenica, kojoj smo dokumente predali, nam je rekla da ćemo za rešenje morati čekati bar mesec dana. Kako mesec dana!

⁸ Sada mi se čini da smo potpuno nesvesno uleteli u mrežu nekog Milkinog imaginarnog sveta, da smo, verujući joj, sedeli izolovani u njenoj kući u kojoj je atmosfera učinila da joj jedno dete pati od aneurizma, drugo od bulizma, a ona sama od neke iracionalne potrebe da gospodari sudbinama ljudi iz njene okoline.

Novaca za mesec dana boravka nismo imali... Objasnila nam je da je nekoliko stotina hiljada Rusa upravo došla u Izrael i da svi oni čekaju...

Bili smo potpuno obeshrabreni. Ponovo smo se javili Doronu i dogovorili se da se sa njim nađemo u gradu, u ulici Ben Jehuda, kod poslastičarnice čije sam ime već zaboravio. Kad sam ga pitao kako ću ga prepoznati on mi je odgovorio da će sedeti pred tom poslastičarnicom i da će imati najveći šešir u gradu. I zaista, kada smo došli na dogovoreno mesto, tamo pred poslastičarnicom je, za jednim stolom sedeo čovek kraj koga je, na stolici, ležao jedan ogroman slamni šešir.

Isa Doron! Prvo je naručio bokal limunade objasnivši nam da ovde treba piti mnogo tečnosti, naterao nas da odaberemo kolače pa započeo razgovor. Ne objašnjavajući nam nepotrebne detalje, objasnio nam je da nikakvo obrezivanje nije potrebno i da ćemo dozvolu boravka sigurno dobiti – tu će nam pomoći... Treba kroz dva dana da se nađemo sa Vojkom Šterkom i on će već sve srediti. Naći ćemo se sa njim ispred ulaza u ministarstvo. Na moje pitanje kako ćemo tog Šterka prepoznati, objasnio nam je da će Vojko stići tačno u minut, da ima veliku, konjsku glavu i ogromno srce...

Vojko je stigao pred ministarstvo tačno na vreme, imao je zaista veliku glavu (ali ne i konjsku) i odveo nas je na sprat do jedne kancelarije. Razgovarao je sa jednom službenicom i posle je objasnio da ćemo potrebne dokumente dobiti kroz nekoliko dana. Ona je našla naše dokumente i stavila ih je na vrh gomile koju će sledećeg dana rešavati ali – može se desiti da neko, u međuvremenu, na naše papire stavi gomilu drugih. Zbog toga će on, sledećeg dana ponovo doći...

Dokumenti su bili gotovi kroz dva dana. Vojko je išao sa nama, uzeo ih je od službenice, zahvalio joj i predao ih nama. Uz to je rekao nešto što sam zapamtio: "Ovde, u Izraelu, ako vam nešto treba, morate biti uporni. Ako jednog dana ne uspete, dođite sledećeg opet. Ako vas izbace na vrata, pokušajte da uđete opet – kroz prozor. Naravno, još je bolje, ako onda povedete nekog ko poznaje službenika koji o vašem poslu odlučuje."

Naravno, dobijanjem dozvole za boravak u Izraelu, nije sve dovršeno. Trebalo je naći neki kibuc u kome bi Matvej bio dok se kod nas u zemlji kaos ne stiša. Abram Borisović i njegova supruga Faina su imali sina Vovu, ćerku Sonju i Sonjinog sina, njihovog unuka Filipa. Kada smo bili kod njih u Lenjingradu, deca su bila mala. Vova sada živi i radi u Tel Avivu, a Sonja, ima biro za prevode (hebrejsko – ruski i obrnuto) i drži neke tečajeve za nove useljenike. Donela nam je obrasce koji su, kako nam je objasnila, potrebni za Matvejeve upis u bolnicu u kojoj bi se, u slučaju bolesti mogao besplatno lečiti, zatim neki zahtev za odlazak u kibuc, ovlašćenja da ona može da ga zastupa i još neke papire. Popunjavala ih je na hebrejskom, mi nismo čak ni razumeli o kakvim se dokumentima radilo, ali ih je Matvej potpisivao⁹. Uvek je bila u žurbi ali je ipak uspevala sve da obavi, čak me je upoznala i sa nekoliko zanimljivih osoba ruskog porekla. Jednog dana me je odvela u jednu neobičnu, staru ulicu gde su stanovali njeni prijatelji Rusi. Bila je to velika porodica: baka, majka, ćerka i njen muž Miša, njihova tek rođena beba i jedna njihova prijateljica Ljudmila. Miša je već studirao na Akademiji za pozorište i film, a Ljudmila je još tražila posao. Po struci je bila anglista, doktorirala je u Lenjingradu.

⁹ Ispostavilo se, nekoliko godina kasnije, da je Sonja, koristeći ovlašćenja koje joj je on dao, za sebe ostvarila velike materijalne koristi. Zloupotrebljavajući tako poverenje nekoliko tek pristiglih useljenika, ona je sebi izuzetno povoljno kupila stan i još ponešto. Matvej je imao teškoće da se oslobodi dugova koje je ona, u njegovo ime napravila, a kada je čitava stvar otkrivena, ona je zbog toga i odgovala

Nekako u to vreme smo od Ise Dorona saznali da je jedna grupa dece stigla iz Srbije i da će ostati u Izraelu dok se rat ne završi. Otišli smo u hotel u kome su se oni nalazili. Matvej je tamo sreo dosta dece sa kojima se u Beogradskoj jevrejskoj opštini i na nekim letovanjima družio. Među njima je bilo i nekoliko devojaka koje su ga sa interesovanjem gledale. Dogovorili su se da Matvej sledećeg dana opet dođe kod njih. I narednih dana je Matvej odlazio da se viđa sa tim njegovim društvom, a ja sam ostajao sam. Sa Fainom Mosejevnom sam skoro svakog dana posle doručka odlazio u obližnji park gurajući kolica sa njenim unukom. Bilo mi je zanimljivo šetati sa njom i slušati njene priče o životu u Sovjetskom Savezu. Jedno vreme sam popodneva provodio tumarajući po gradu ili pišući pisma Gorjani. Sonja me je uzela uzela pod svoje i upoznala sa jednom vrlo mladom Izraelkom, umetnicom koja pravi izvanredno lep nakit od srebra. Ta umetnica me je odvela kod svog prijatelja majstora koji se bavi izradom predmeta od srebra i kod koga ona nabavlja materijal koji joj je potreban za rad. Razgovor je mogao biti zanimljiv jer sam se ja pomalo bavio izradom nakita od srebra, ali problem je bio u tome što je ona, sem maternjeg hebrejskog jezika, znala samo vrlo malo engleskog, nedovoljnog za normalan razgovor. Onda je Sonja, jedno popodne dovela Ljudmilu koja je imala dosta slobodnog vremena i bila vrlo voljna da me "šeta" po gradu. Razgovarali smo na ruskom jeziku ali, kad bi mi ponestala neka ruska reč, prelazio bih na engleski pa smo tako nastavljali razgovor menjajući, s vremena na vreme, jezik kojim se služimo.

Ubrzo zatim, Ljudmila me je pozvala da dođem kod nje u stan odakle će me ona odvesti u jedan lep deo grada koji vredi razgledati predveče. Objasnila mi je da je to stan jedne njene prijateljice balerine koja je sada na nekom gostovanju u inostranstvu pa da se Ljudmila privremeno preselila kod nje – da bude malo komotnija sama. Po ruskom običaju, ponudila me je čajem. Kad ga je skuvala izvinila se što mi ne nudi šećer. Šećer u stanu nije našla, a ona para da ga kupi nije imala... Kao *ole hadaš* (hebr. nov useljenik) dobijala je neku mesečnu potporu ali joj je to jedva bilo dovoljno za svakodnevnu skromnu ishranu. Pili smo čaj bez šećera. Ljudmila je bila vrlo obrazovana i razgovor sa njom je bio izuzetno zanimljiv. U Sovjetskom Savezu je doktorirala engleski i radila u nekom naučnom institutu pa mi nije bilo jasno kako nije uspela da nađe posao kao prevodilica. Objasnila mi je da bi posao možda i mogla da nađe ali je problem u tome što se sada takvi poslovi rade na kompjuteru, a ona tom spravom ne ume da se služi i sumnja da bi to mogla da nauči. Pošto ja još nisam umeo da rukujem kompjuterom, njeno objašnjenje sam prihvatio kao opravdano.

Sonja je nekoliko puta nedeljno dolazila u "naš stan" i tu noćivala u jednoj od praznih soba malo dalje od naše. Stizala je prilično kasno i ulazila gotovo bešumno, a ispostavilo se da nije bila sama. Dolazila je sa Mišom, onim Rusom koga sam već ranije upoznao - to mi je ona sama rekla naglasivši da na taj način pokušava da mu povrati samopouzdanje izgubljeno seobom iz Rusije u novu sredinu.

Uzged budi rečeno, Sonja nije stanovala sa roditeljima. Ona je sa Mašom, jednom vrlo lepom Ruskinjom, stanovala u ulici koja je paralelna sa ulicom u kojoj smo mi stanovali. Maša je najveći deo dana radila ležeći u krevetu jer je imala neke probleme sa kičmom. Na stomak bi stavila tastaturu kompjutera i tako pisala ili bi, još češće, diktirala Sonji. Pokazalo se da prozori njihovog stana, preko nekog svetlarnika, gledaju u kuhinjski prozor stana u kome smo Matvej i ja odseli, tako da smo se mogli i dovikivati. Ponekad su me zvale da dođem kod njih što sam ja rado prihvatao jer mi je to bila prilika da upoznam neke zaista

zanimljive ljude. Tih dana je u Jerusalemu bio nekakav Svetski kongres genetičara. Jedne večeri su priredile večeru na kojoj su bila dva ili tri genetičara iz Sovjetskog saveza i nekoliko Rusa genetičara koji su živeli u Americi. Hrana je bila dobra – donele su je iz obližnjeg restorana – a tokom večeri se razgovaralo o svačemu, samo ne o genetici i kongresu. Bilo mi je zaista zanimljivo.

Solomonikovi su me zamolili da napravim skice za adaptaciju stana u kome smo živeli. Ispostavilo se da je to Sonjin stan i da ga je trebalo prilagoditi njenim potrebama i željama. U obližnjoj knjižari sam nabavio neophodan pribor za crtanje i napravio projekat, a zatim sam imao seriju sastanaka sa majstorom, budućim izvođačem radova. Pokazalo se da se propisi vezani za gradnju i adaptaciju u Izraelu vrlo razlikuju od propisa koji postoje kod nas i da je, zbog toga potrebno da izvršim neke ispravke projekta. Majstor mi je rekao, da za ljude moje struke u Izraelu uvek može biti posla. Ako se doselim u Jerusalem, bude li trebalo, on će mi u tome pomoći.

Matveju je, čini mi se, tih dana bilo još zanimljivije jer nekoliko večeri nije ni dolazio kući. Jedna od devojaka koje su došle iz Jugoslavije imala je tetku koja je živela blizu Jerusalema a tamo je bilo mesta i za njega.

HAZOREJA

Vreme je prolazilo, Jerusalem je mesto u kome nikad nije dosadno ali sam vrlo brinuo za Gorjanu. Bio sam odsutan skoro dva meseca. Vesti iz Jugoslavije nisu bile dobre pa sam sa olakšanjem dočekaio informaciju da Matvej može da ide u kibuc Hazoreja gde će raditi i pohađati *ulpan*¹⁰ šestomesečni tečaj ivrita¹¹ Spremili smo ono malo naših stvari i odmah otišli u Hazoreju.

Hazoreja se nalazi na severu Izraela. Putujući autobusom imali smo priliku da vidimo jedan deo ove zemlje, put nas je neko vreme vodio paralelno sa morskom obalom, a sam kibuc je izgledao drugačije nego što sam ja zamišljao da kibuci izgledaju. U Hazoreji sam upoznao upravnicu ulpana i jednu Ruskinju, nastavnicu hebrejskog, koja mi je rekla da Matvej tu neće mnogo naučiti jezik ali da će mu, za početak to biti dovoljno. Matvej će raditi u kibučkoj samousluzi, a delićće sobu sa jednim momkom koji je takođe stigao iz Jugoslavije. Ja sam noćio u jednoj od pomoćnih zgrada u sobi predviđenoj za goste. U njoj bila dva vojnička kreveta, stočić i orman za stvari. Sledećeg dana sam se vratio u Jerusalem, za nekoliko dana sam dovršio projekat adaptacije Sonjinog stana i napravio skice adaptacije stana njenog majstora, a zatim sam još jednom otišao do Hazoreje da vidim kako se Matvej snašao i da se pozdravim sa njim.

Noć koju sam, pred odlazak proveo u Hazoreju za mene je bila strašna. Vrućina i nesanica. Nesanica zbog činjenice da ga ostavljam u neizvesnosti, da ga ostavljam samog u tuđoj zemlji, da ne znam kako će mu tamo biti, da... Obzirom da smo obojica poneli vrlo malo rublja, ostaviću mu i moje, da ima šta da obuče. Dao sam mu i gotovo sav novac koji sam imao. Zadržao sam samo onoliko koliko mi je bilo potrebno za avionsku kartu, za povratak.

U jutro sam rano ustao, uzeo njegovo rublje i otišao u kibučku kupaonicu da ga perem. Došao je i on. Bilo mi je teško. Pozdravili smo se tu u kupaonici i poljubili. Jedva

¹⁰ Hebr. tečaj hebrejskog jezika.

¹¹ Hebr. hebrejski jezik.

sam dočekaao da odem da on ne bi primetio da sam zasuzio. To mi se nije desilo više od pola veka, još od onog dana kada su u Sopotu, žandarmi odveli mog oca...

Povratak u Beograd nije bio tako jednostavan kao što sam zamišljao. Ovog puta je bila druga avio-kompanija pa nismo leteli preko Soluna nego preko Carigrada. U Carigradu su nas istovarili uz objašnjenje da avion koji će nas prevesti do Beograda poleće kroz jedan sat i da treba da čekiram karte na šalteru JAT-a... U holu paklena gužva, ljudi sede i leže na podu, do pulta gde su šalteri je nemoguće prići, nisam ni znao gde je JAT-ov šalter, a znao sam da lako mogu zakasnuti na let ako se ne probijem do njega. Ako zakasnim, para za prenoćište i drugu kartu nisam imao. Provlačeći se, naletim na jednog čistača – ispostavilo se da razume ponešto engleski. Kad sam ga upitao gde je šalter JAT-a rekao mi je da pođem za njim. Kako je, gurajući, pa i šutirajući sve koji su mu se našli na putu, neću opisivati ali je uspeo: za nekoliko minuta me je doveo do šaltera. Posle je već bilo lakše...

ALIJA

Ipak, nadao sam se da će se Miloševićevo ludilo kod nas ipak uskoro završiti i da će se Matvej vratiti kući. Pokazalo se da je rat kod nas potrajao mnogo duže nego što smo pretpostavljali. Matvej je ostao u Izraelu, posle šest meseci se iz Hazoreje vratio u Jerusalem, zatim je opet neko vreme proveo u Hazoreji jer je tamo upoznao jednu zgodnu devojkicu, pa kad je među njima došlo do nesuglasica, vratio se u Jerusalem. Promenio je nekoliko zanimanja: radio je kao fizički radnik u jednoj kibučkoj samoposluzi, bio konobar u Hajatu, noćni čuvar u jednom novom ali još nenastanjenom naselju, napravio scenografiju za jedan pozorišni komad, u Šeratonu dekorisao zidove prikazima izlaska Jevreja iz Egipatskog ropstva, a ponekad je ostajao bez posla i gladovao. Najzad je sreo Sigal, jednu lepu i dobru devojkicu, oženio se i sa njom prešao u kibuc Ginegar gde i sada živi. I u kibucu je promenio nekoliko zanimanja: radio je u dizajn birou kibučke fabrike plastičnih folija, radio na štamparskoj mašini iste fabrike, radio u kibučkoj radnji u kojoj se prodaju i popravljaju kompjuteri, zatim je završio neke Cisco tečajeve vezane za kompjutere, nekoliko godina predavao na višoj školi za kompjutere, a sada radi kao kompjuter inženjer u jednoj fabrici u Afuli¹². Zadovoljan je. Imaju troje dece. Najstarije, dečak, upravo je otišao na odsluženje vojnog roka koji u Izraelu traje tri godine.

Bilo bi zanimljivo kada bi i on zabeležio svoja sećanja za vreme tih prvih nekoliko meseci (ili godina) provedenih u Izraelu, vreme dok se nije pretvorio u pravog Izraelca i osnovao porodicu u toj zemlji.

Aleksandar Ajzinberg
Beograd, septembar 2013.

¹² Afula je udaljena oko 12 kilometra od kibuca u kome živi.